

**Լիանա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Տաքիկ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ**
Երևանի պետական համալսարան

**ՄԻՋՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ**

Սույն հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել զանազան միջմշակութային հաղորդակցության մեթոդների կիրառման արդյունավետությունը օտար լեզվի դասավանդման ընթացքում: Ուսումնասիրվել և մշակվել են ուսուցման այնպիսի ձևեր ու մեթոդներ, որոնք մեծապես կօգնեն ուսանողներին ոչ միայն հաղորդակցվել անգլալեզու ուսանողների հետ, այլև հասկանալ օտար մշակույթն ու լեզվական առանձնահատկությունները: Աշխատանքում քննարկվում են նաև զանազան մշակութային տարբերություններն ու դրանց մեկնաբանությունները, որոնք մեծապես նպաստում են նաև դասախոսների և ուսանողների միջև փոխհարաբերությունների հաստատմանը:

Բանալի բառեր. մշակույթ, էլեկտրոնային հաղորդակցություն, դասավանդման մեթոդիկա, միջանձնային հարաբերություններ, շարժմունքների լեզու

Լեզուն մարդկային կյանքի կենսագործունեության ու ճանաչողության հիմքում է: Մարդկային լեզուն կարելի է սահմանել որպես արտահայտության այն ընկալելի միջոցների ամբողջությունը, որոնք բնորոշ են հատկապես մարդուն /Չահուկյան, 1992/: Մարդիկ միմյանց ճանաչում են լեզվի կիրառման միջոցով: Լեզուն դիտարկվում է, որպես սոցիալական ինքնության խորհրդանիշ, որը մշակութային իրականության արտացոլումն է: Յուրաքանչյուր լեզու մարդկային մշակույթի զարգացման արդյունք է, որի միջոցով մարդկանց մտքերը ձևավորվում և փոխանցվում են միմյանց: Լեզվի ամենագլխավոր գործառույթը հաղորդակցության գործառույթն է, որը շփման, մտքերի փոխանցման և փոխանակման միջոց է: Լեզու սովորելը ինքնին ենթադրում է սովորել մշակույթ, քանի որ տիրապետել լեզվական տարրերին դեռ չի ենթադրում հաղորդակցվել տվյալ լեզվով:

Միջմշակութային հաղորդակցության ընթացքում շատ կարևոր է ուսանողներին իրազեկել միջմշակութային արժեքների մասին: Միջմշակութային հաղորդակցությունը մշակութային և լեզվաբանական ծագում ունեցող անհատների և տարբեր խմբերի միջև հիմնված հաղորդակցություն է: Այն առաջացել է հետևյալ սահմանումներից՝

1. Հաղորդակցությունը մարդկանց միջև լեզվի միջոցով իրականացող ակտիվ փոխհարաբերություններն են: Միջմշակութային բառը ենթադրում է, տարբեր մշակույթների ներկայացուցիչների միջև հաղորդակցական հարաբերություն, որտեղ մշակույթը մարդկանց վարքագծի դրսևորումն է թե՛ հասարակական կյանքում և, թե՛ ազգային ուղղվածություն համատեքստերում՝ քաղաքական, լեզվաբանական, տնտեսագիտական և այլն:

2. Միջմշակութային հաղորդակցությունը սահմանվում է և՛ որպես գաղափար, և՛ որպես կարողություն: Միջմշակութային կարողությունը անհատների լեզվի ակտիվ տիրապետումն է, որն իրականացվում է երեք հիմնական հատկանիշների միջոցով՝ գիտելիք, հմտություններ, հատկություններ:

Դասավանդողների գեր նպատակն է յուրաքանչյուր ուսանողի մեջ սերմանել սեր, ձգտում և ցանկություն ուսումնասիրելու օտար լեզու: Վերջինիս իրագործման համար անհրաժեշտ է, նախ և առաջ, որ դասավանդողներն ուսումնասիրեն թիրախ լեզուն և մշակույթը, ապա՝ նրանց փոխհարաբերությունները և հետո միայն փորձեն փոխանցել անհրաժեշտ տեղեկատվությունն ու գիտելիքը ուսանողներին: Ներկայումս հաղորդակցման ամենարդյունավետ միջոցը համացանցն է: Այն գրավել է ողջ աշխարհը՝ բացելով մեր առջև գրեթե բոլոր անանցանելի ճանապարհները: Այն համարվում է անսպառ տեղեկատվական աղբյուր, որտեղ յուրաքանչյուր անձ կարող է գտնել իրեն հուզող բազմաթիվ հարցերի պատասխաններ: Համացանցը մեզ հնարավորություն է տալիս ծանոթանալու տարբեր երկրների և նրանց մշակույթների հետ: Եվ թվում է, թե մարդկանց շփումը համացանցի միջոցով ավելի դյուրին է դարձել, որի արդյունքում միջմշակութային հաղորդակցությունը նորանոր վերելքների է հասնում: Ներկայումս մենք հնարավորություն ունենք հաղորդակցվելու էլեկտրոնային տարբեր նամակների և կայքերի միջոցով ինչպես տեղի, այնպես էլ օտարերկրյա մշակույթների ներկայացուցիչների հետ, որն առավել արդյունավետ միջոցներից մեկն է:

Ինչ վերաբերում է մշակույթի էությանն ու զարգացմանը, ապա կարելի է ասել, որ այն բազմանշանակ է: Ոմանց համար այն որակյալ գրականություն է, երաժշտություն, արվեստ կամ սնունդ: Այս եզրույթնը առաջին անգամ օգտագործել է անգլիացի գիտնական Ե.Բ. Թեյլորը իր “Primitive Culture” գրքում, որտեղ նա նշում է, որ մշակույթն այն ամբողջությունն է, որն իր մեջ ներառում է գիտելիք, հավատք, արվեստ, օրենք, սովորույթ և մնացած այն բոլոր ունակությունները և սովորությունները, որ մարդկային էակը՝ որպես հասարակության անդամ կարող է ընկալել /Թեյլոր, 1994/:

Մշակույթը մշտապես կարող է փոփոխվել և իր մեջ ներառել նորանոր սովորույթներ և ավանդույթներ: Լեզվում նույնպես նկատելի են նորաբանությունների ծագումն ու կիրառությունը: Տարբեր մշակույթների մարդկանց համար միևնույն բառերը կարող են տարբեր նշանակություններ ունենալ, անգամ, եթե նրանք խոսում են միևնույն լեզվով:

Սովորել օտար լեզու նշանակում է ինչ-որ չափով սովորել օտար մշակույթ, ծանոթանալ տվյալ մշակույթի գրականությանը, արվեստին, սովորույթներին, ծեսերին ու ավանդույթներին:

Միջմշակութային հաղորդակցության ընթացքում կարևոր է իրազեկությունը, այսինքն այն կարողությունը, որը հնարավորություն է ընձեռում անհատին ճշգրիտ և պատշաճ կերպով հաղորդակցվել յուրաքանչյուր միջմշակութային իրավիճակում, որի հիմքում ընկած է միջմշակութային գիտելիքը, հմտությունն ու վերաբերմունքը: Միջմշակութային վերաբերմունքի կարևորա-

գույն տարրերից են անկեղծությունն ու մշակույթի գնահատումը, անկաշկանդ շփվելու կարողությունն օտարերկրացիների հետ: Այս անկեղծությունը և մշակույթի տարբերության գնահատումը կարող է նպաստել մշակութային կրթությանը կամ լեզվի ուսուցմանը: Միջմշակութային կարողության հիմնական գործոնը անհայտ իրավիճակներում անվստահության առաջացումն է, որտեղ մասնակիցները պետք է փորձեն հնարավորինս հաղթահարել խոչընդոտները: Չարգացող միջմշակութային կարողությունը դանդաղ, աստիճանաբար ձևափոխվող ուսումնական գործընթաց է, որը ենթադրում է օտար լեզվի ուսումնասիրություն, միջմշակութային ուսուցում և այլ մշակույթների մարդկանց հետ փորձի փոխանակում, նույնիսկ, եթե ոչինչ չի կարող լիովին փոխարինել առերես դասավանդմանը և ուսուցմանը, սպա այս դեպքում պետք է կիրառվեն տեղեկատվական տեխնոլոգիական զանազան միջոցներ /Թեյլոր, 1994/:

Միջմշակութային հաղորդակցման գաղափարի հիմքը գիտելիքն է, ընդ որում

1. Կարևոր է, որ մարդիկ հասկանան միջմշակութային հաղորդակցության խնդիրները և գիտակցաբար ներդնեն իրենց ջանքերը՝ հաղթահարելու իրենց առջև ծառայած խոչընդոտները:

2. Կարևոր է գիտակցել ինչ-որ մեկի ջանքերի անհաջող լինելու փաստը և փորձել կարգավորել նրա վարքագիծը:

Փոխադարձ շփման ընթացքում մարդիկ հաճախ հաղորդակցվում են արտալեզվական միջոցներով՝ անտեսելով լեզվական կողմը: Սա վերաբերում է մասնավորապես փոխգործող լեզվի գործառույթներին, որտեղ հասարակական շփումը առաջնային դերում է և որում էական է ո՛չ թե այն, թե ինչ է փոխանցվում այլ այն՝ թե ինչպես է փոխանցվում, այսինքն ինչ է հնարավոր արտահայտել մարմնի լեզվի, շարժումների, տեսողական շփման, ֆիզիկական տարածության առկայության և ոչ լեզվական ուղերձների միջոցով: Յուրաքանչյուր մշակույթ լեզուն յուրովի է կիրառում, հետևաբար մշակութային հաղորդակցության գործընթացում ոչ պակաս կարևոր են նաև զանազան շարժումները (գլխի և ձեռքերի շարժումները, աչքերի թարթումը և այլն): Սակայն այս շարժումները տարբեր հասարակություններում տարբեր կերպ են ընկալվում և մեկնաբանվում: Դիտարկենք հետևյալ մշակութային տարբերությունները, այսպես օրինակ՝ հայկական մշակույթում համաձայնեցումը ընկալվում էետ ու առաջ տանելով, իսկ անհամաձայնեցումը՝ գլուխը աջ ու ձախ շարժելով: Մինչդեռ Բուլղարիայում ճիշտ հակառակն է: Ճապոնացիներն էլ իրենց համաձայնեցումը արտահայտում են ձեռքերը պարզելով կրծքավանդակին և թափահարելով:

Միջմշակութային հաղորդակցության մեջ մեծ դեր են խաղում նաև դիմաշարժումները և աչքերի արտահայտությունը: Աչքերը կարող են արտահայտել հետաքրքրություն, ծանձրոյթ, հյուրասիրություն, հիացմունք, հրապուրանք, հիասթափություն, հասկացողություն, անհասկացողություն և այլն: Բարձրագույն գիտելիքներ ունեցող ուսանողները պետք է ծանոթ լինեն ոչ միայն տվյալ լեզվի մշակույթին այլ նաև պատմությանն ու կրոնին: Այս առումով որոշ

ուսուցողական մեթոդներ կարող են օգտագործվել՝ ուսանողներին քաջալերելու և նպաստելու միջմշակութային հաղորդակցական հմտությունների զարգացմանը, օրինակ՝

- օգտագործել կարճամետրաժ ֆիլմեր, ուսանողների միջմշակութային կարողությունները զարգացնելու համար,

- ուսանողները հիմնականում պետք է իրենց ուշադրությունը սևեռեն հետևյալ գործոններին՝ լեզվական ու արտալեզվական միջոցներին, մարմնի լեզվին, շարժումներին, մշակութային ինքնությանը, փողոցային մշակույթին, տոներին, սովորույթներին, ընտանեկան կյանքին, գենդերային խնդիրներին, սերունդների բախմանը, ինչպես նաև ազգայնականությանն ու ռասսայականությանը,

- դիտել ներկայացումներ իրենց և այլ երկրների մասին,

- բեմադրել խաղային ներկայացումներ տարբեր մշակույթների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ,

- օգտագործել համացանց, ձայնասկավառակներ՝ լուսաբանելով օտար մշակույթը,

- զուգահեռներ անցկացնել սեփական մշակույթի և օտար մշակույթի միջև,

- զրույցներ ունենալ ուսանողների հետ օտար երկրների մշակույթների մասին և մարդկանց վերաբերող կարծրատիպերի մասին,

- ներկայացնել միջմշակութային ուսումնասիրության նախագիծ,

- կազմակերպել շնորհանդեսներ,

- ներկայացնել զեկույցներ,

- ճշգրիտ գնահատել ուսանողների ներուժը:

Այս ամենի արդյունքում ուսանողը հնարավորություն կունենա ազատ և անկաշկանդ հաղորդակցվել օտար լեզվով, իսկ դասավանդողն էլ իր հերթին գոհունակությամբ կարճանագրի իր կատարած աշխատանքի դրական արդյունքը:

Վերը ներկայացված միջոցները հնարավորինս դյուրին կդարձնեն դասավանդողի և ուսանողի միջև փոխհարաբերությունների ձևավորմանն ու հաստատմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ջահուկյան Գ. Բ. Շարահյուսական ուսումնասիրություններ, Երևան, Ասողիկ հրատարակչություն, 2003:
2. Byram M. E. Culture and Language Learning in Higher Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
3. Kramsch C. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998.
4. Tylor E. B. Primitive Culture. New York: J. P. Putnam's son, 1871.
5. URL: <http://eva.ru/travel/read/-547.htm>

